

Homosexuellas familjer

Förhållandet till och skapandet av familj bland
homo- och bisexuella män under 1900-talet

BENNY HENRIKSSON

Artikeln diskuterar homo- och bisexuella mäns förhållande till familj, dels förhållandet till ursprungsfamiljen, dels till de nya familjemönster som männen skapar. Frågan ingår i ett större komplex av frågor kring homo- och bisexuellas livsmönster och sociala nätverk som ingår i projektet »Fyra generationer homo- och bisexuella«. Projektet är förlagt till institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet och leds av professor Sven-Axel Månsson.

Homosexuellas familjer – ett försök till definitioner

I denna artikel ska jag diskutera homo- och bisexuella mäns förhållande till familj utifrån två stråk, det ena är relationen till *ursprungsfamiljen*, föräldrar och släkten och det andra är männens relationer till och skapande av nya familjer och sociala nätverk. Dessa *nya familjer* kan bestå av en rad per-

Benny Henriksson är doktorand på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Han arbetar inom två projekt, dels projektet *4 generationer homo- och bisexuella män och kvinnor*, som är finansierat av SFR, dels projektet *Sexuella handlingar och hiv-prevention*, som är finansierat av HSFR.

soner vilka den homosexuelle mannen betraktar som sin familj. Det rör sig till exempel om nuvarande partner, f d älskare, andra nära vänner, »blodssläktingar«,¹ »adopterade« föräldrar,² arbetskamrater, egna barn, partners barn, i vissa fall adopterade barn och, icke att förglömma, husdjuren; hundarna och katterna.

-
- 1 Männen refererar här ofta till en släkting, t.ex. *moster, farbror, kusin* etc. som kommit att betyda mycket för dem. Påtagligt många män betonar vilken stor roll *mormor* haft i deras liv.
 - 2 Dvs. äldre homosexuella män och/eller kvinnor som framför allt för de yngre homosexuella ofta fungerar som »förälder« och som får stor betydelse när det gäller socialisationen *in* i den homosexuella »världen« (se nedan).

Dessa nya familjer får ofta karaktären av *storfamilj* (extended families) som ofta liknar de familjemönster vi exempelvis finner bland latinamerikanska invandrare (Browning, 1993). En del forskare har sett dem som »affectional community«, dvs. en bredare gemenskap av nära, *intima vänner*, som också erbjuder ett alternativ till den traditionella kärnfamiljen (Weeks, 1991; Kelly et al 1983). Några forskare har betonat inslaget av *val* och kallar denna familjeform för *chosen families*, dvs. *valda familjer* (Weston, 1991). Jag har valt att här benämna denna familjeform *nya familjer* i jämförelse med de intervjuade männens *ursprungsfamiljer*.

Personerna i den *nya* familjen växlar ofta över tid. Sålunda är den *nya familjens* gränser flytande och familjemedlemmar ingår i fler än en familj. En person A har exempelvis B, C, D, E och F som sin familj. B, som alltså tillhör A:s familj, har också en egen familj där C samt G, H, I, J och K ingår. Inom dessa familjer finns också det *homosexuella paret*, men paret behöver inte existera för att vi ska kunna tala om *familj*. Eftersom dessa familjer inte i första hand bygger på blodsband kan man säga att de är skapade eller konstruerade av männen. Det är framför allt detta som skiljer dem från de familjer vi vanligen tänker på när vi hör begreppet.

Det är anmärkningsvärt att de homo- och bisexuella männen själva använder just familjebegreppet för att beteckna dessa sociala nätverk. Det är till och med så att begreppet familj inte sällan används för att beteckna att någon är homosexuell över huvud taget; »han tillhör *familjen*«. Beteckningen *familj* i alla dessa sammanhang är alltså inget

som jag, som forskare, har påfört de relationer som männen berättar om. Beteckningen kommer från männen själva och visar vilken betydelse som nära sociala relationer och nätverk spelar i deras värld.

Jag är bl.a. intresserad av hur denna *nya* familj vuxit fram, konstruerats och synliggjorts under 1900-talet och vad som skiljer de olika generationerna homo- och bisexuella män åt när det gäller denna erfarenhet.

Frågan ingår i det projekt jag bedriver om homo- och bisexuella i fyra generationer. Jag försöker i studien beskriva männens förändrade levnadsmönster och sociala nätverk under 1900-talet. Den datainsamlingsmetod jag använt har bestått av insamlandet av levnadsberättelser (se bl.a.: Bertaux, 1981; Plummer, 1983, 1990; Tigerstedt, Roos, Vilkkö, 1992; Raleigh Yow, 1994). Analysarbetet utgår närmast från det som brukar kallas *narrativ analys* (Riessman, 1993; Mishler, 1986; Ehn, 1992; Burgos, 1989; Rosenwald; Ochberg, 1991; Hydén, 1992).

Frågan om männens relationer till olika former av familj är ett av flera teman som varit självlysande vid den *induktiva* analysen av materialet (Strauss, Corbin, 1990). Andra teman som vuxit fram ur materialet och som kommer att redovisas i andra sammanhang, är bl.a. männens förhållande till *kön* och *sexualitet* samt deras tidiga upplevelser av *utanförskap*.

Homo- och bisexuella i fyra generationer

De 30 intervjuade männen är mellan 17 och 92 år. De representerar i princip *fyra generationer* homo- och bisexuella män. *Gene-*

rationer står här närmast för att de upplevt och präglats av olika kulturella och sociala strukturer i det samhälle de levte i (jfr Mannheim, 1952).

Nedan ska jag mycket kortfattat beskriva några gemensamma drag i de fyra generationerna.

Generation 1

Min äldsta informant, Karl, är 92 år. Han har upplevt 20-talets soldatprostitution på Valhallavägen i Stockholm. Det förekom, enligt Karl, täta kontakter mellan de män som identifierade sig som »såna« och unga soldater och sjömän. Det var i allmänhet fråga om tillfälliga kontakter, men Karl berättar också om mångåriga förhållanden med militärer. Dessa kontakter var ofta med män som endera redan var gifta eller som senare skulle komma att gifta sig och skaffa en vanlig familj.

För Karl och de flesta andra i hans generation har det aldrig varit fråga om att vara öppen om sin homosexualitet gentemot sin ursprungsfamilj. Inte heller har Karl någonsin berättat om sin homosexualitet för någon av sina arbetskamrater. Istället har han, som så många andra i denna generation, levt ett dubbelliv. Många kände trycket eller tvånget att gifta sig och bilda en vanlig familj. Andra blev hemmasöner och träffade män i smyg, ständigt rädda för att avslöjas. Flera berättar om ensamhet, isolering och en känsla av utanförskap.

Samtidigt existerade emellertid en homosexuell värld som knappast verkar ha varit mindre i omfattning än dagens även om den tog sig andra uttryck. För mellankrigstidens homosexuella män handlade det snarare om att *komma in* i denna homosexuella

värld än om att *komma ut* som öppet homosexuella i samhället. I denna dolda, parallella värld kände man sig hemma. En del intervjupersoner beskriver fenomenet i termer av *en dold familj av likasinnade*.

Generation 2

Ett liknande mönster existerade för de som var unga under krigsåren och efter kriget. De flesta kontakter mellan män togs i parkerna. Det var företrädesvis kontakter mellan de som identifierade sig som homosexuella respektive »riktiga karlar«, dvs. hetero- eller bisexuella män (Nilsson, 1994). Männen beskriver hur viktigt det sociala livet var i samband med dessa kontakter. I männens berättelser återkommer ständigt begrepp som understryker känslan av familjetillhörighet. De talar till exempel om varandra som tillhörande *familjen*.

Ännu fanns det få klubbar och föreningar som öppet vände sig till homosexuella. RFSL, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande, bildades 1950. Däremot fanns, åtminstone i de större städerna, ett flertal barer som huvudsakligen besöktes av homosexuella män.

Samtidigt vittnar denna generation om hårdnande attityder gentemot homosexuella (Petersson, 1987). Homosexualiteten avkriminaliserades visserligen 1944, men fortfarande fanns en högre åldersgräns, 18 år, för homosexuella relationer jämfört med heterosexuella.³ Många vittnar om att detta utnyttjades av polisen för hårdare tag mot homosexuella män. Det var vanligt med prostitutionskontakter mellan yngre och

3 Samma åldersgräns, 15 år, infördes så sent som 1978.

äldre män, ofta kombinerade med utpressning av köparen.⁴

Den ökande repressionen ökade sannolikt ännu mer behovet av egna sociala nätverk och familjer.

Generation 3

För representanterna för de två hittills nämnda generationerna var det inte lika uppenbart att exempelvis två homosexuella män kunde leva *öppet* tillsammans som par på samma sätt som det är för dagens unga homosexuella. Parförhållanden förekom, men maskerades ofta gentemot omvärlden som »bara vänner«, »kusiner« osv. Det finns flera socialhistoriska förändringar som förklarar framväxten av den nya öppenheten. I detta historiska skifte framstår fenomenet *komma-ut-processer* som en vattendelare mellan de äldre och de yngre. Medan det närmast var otänkbart för våra äldre informanter att *komma ut*, exempelvis inför föräldrar och arbetskamrater, har det för de yngre närmast blivit ett måste.

1960- och 70-talen innebar en större tolerans från samhällets sida, vilket underlättade för homosexuella att leva mer öppet.

Männen i 60- och 70-talsgenerationen berättar också om den omfattande och relativt öppna klubbverksamheten i storstäderna med diskotek, barer, bastuklubbar etc. som vände sig till homo- och bisexuella.

Samtidigt markerar denna tid en intressant historisk förändring. Det verkar som om den tidigare så vanliga gränstrafiken

mellan homosexuella män och hetero- eller bisexuella män på de homosexuella träffställena minskade. Detta kan ha berott på en kombination av flera orsaker, bl.a. rent materiella förändringar som bättre bostäder och fler arbetstillfällen för ungdomar. Men det berodde också på att heterosexuella män lättare kunde finna sexualpartners bland kvinnor och att preventivmedlen blev vanligare. Slutligen betydde det säkert mycket att en homosexuell rörelse växte fram som både verkade för en större öppenhet och tolerans och samtidigt underströk en skarpare åtskillnad mellan homo- och heterosexuell *identitet* och mellan *öppna* och *dolda* homosexuella. Nu kunde inte längre en »riktig karl« delta i homosexuella handlingar utan att betraktas, och betrakta sig själv, som homosexuell. Det utvecklades ett starkt gruppträck mot att stå för sin identitet och att *komma ut* gentemot omvärlden. I den amerikanska homosexuella rörelsen talade man om »coming out of the closet«, vilket betydde att sluta gömma sig, att komma ut ur garderoben och bli synlig. I denna nya ideologi låg dessutom en stark förändring i självbilden som bl.a. handlade om att komma bort från den påförda sjukdomsidentiteten till en identitet som markerade stolthet över att vara homosexuell.⁵

Samtidigt underströk sannolikt denna betoning på *identitet* ytterligare behovet av egna sociala nätverk och familjer. Den homosexuella familjen började nu allt mer vända sig utåt. I intervjuerna med represen-

4 För en självbiografisk beskrivning av livet som »pojks prostituerad« och om våldet och utpressningarna mot homosexuella män, se bl.a. Hogan, 1967.

5 Socialstyrelsen tog, efter starka protester just från RFSL, bort sjukdomsklassificeringen av homosexualitet år 1979.

tanter för denna generation är det dessutom vanligare att man berättar om *parrelationer*. Dessa par vill nu få ett erkännande av sitt förhållande, sin existens och sina rättigheter från samhällets sida.

Generation 4

1980- och 90-talen innebär mycket motstridiga upplevelser för homo- och bisexuella män. De starka upplevelserna av sorg och lidande som hiv och aids innebär är en helt unik generationserfarenhet. Denna generation har tvingats att skaffa sig de första sexuella erfarenheterna med medvetenhet om att *aids* existerar.

Paradoxalt nog har aids samtidigt betytt en större öppenhet och acceptans i samhället. Den homosexuella kulturen har blivit mer synlig för omvärlden. Genom stöd från myndigheterna har ett av Europas största gay-hus öppnats i Stockholm med föreningslokaler, diskotek, café, restaurang, bokhandel, bibliotek, arkiv m.m. Medan 50-talets homosexuella träffades bakom fördragna gardiner annonserar sig Huset på Sveavägen⁶ utåt mot det offentliga med neonskyltar och ett bokhandelsfönster.

Det är också nu vi kan notera ett allt större intresse för den homosexuella familjen, och då framför allt det homosexuella paretts rättigheter. De homosexuella organisationerna har till exempel drivit fram krav på äktenskap eller partnerskap och frågan om barn till homosexuella föräldrar diskuteras.

Även från samhällets sida har det ansetts

6 RFSL:s lokaler på Sveavägen i Stockholm med föreningskontor, restauranger, diskotek, bokhandel och arkiv.

eftersträvansvärt, inte minst nu i aidstider, att homosexuella lever i parförhållanden, vilket sannolikt påskyndade beslutet om *partnerskap* (SOU 1993:98).

Under 1980- och 90-talen har det också på grund av aids skett en kraftig mobilisering av sociala nätverk inom den homosexuella världen. Inte minst i USA där vårdresurserna är otillräckliga har olika aktions- och stödgrupper inom den homosexuella rörelsen gjort stora insatser när det gäller omhändertagandet av »bröder« och »söner« (jfr språkbruket med språkbruket i exempelvis svarta urbana områden), ett kollektivt sorgearbete, behovet av att organisera begravningar, minneshögtider etc. Även i Sverige har detta frivilliga sociala arbete kommit att betyda mycket.

Familjetemats två stråk

Relationer till ursprungsfamiljen

De intervjuade männens upplevelser av familj går således efter två delvis parallella och delvis korsande stråk. Det ena är relationerna till *ursprungsfamiljen*. Här kan vi se klara generationsskillnader mellan de äldre och de yngre. De flesta intervjuade, oavsett ålder, berättar om hur de mycket tidigt i livet blivit medvetna om att de är homosexuella. Känslan av att redan i barnåren vara udda och annorlunda är ett genomgående drag i samtliga generationer, även om inte alla så tidigt kunnat hänföra detta *utanförskap* till homosexualitet. De äldre utvecklade en strategi som ofta handlade om hur de skulle kunna dölja sin homosexualitet och resultatet blev att de levde ett *dubbelliv*.

För de yngre däremot handlar det snarare om att, visserligen ofta efter svår vända

och ångest, ta mod till sig att berätta för sin omgivning, vänner, arbetskamrater och framför allt sina föräldrar att de är homosexuella. För många yngre har detta blivit en *vändpunkt* i livet. Dessa *komma ut-berättelser* har ofta ganska likartad karaktär, som om de vore skrivna utifrån ett slags grundmanus. Scen 1: Självupptäckt. Scen 2: Lång tid innan man vågar ta steget och berätta. Scen 3: Förväntningarna på att reaktionen från föräldrarna ska vara negativ är mycket stor. Scen 4: Samlar mod att berätta. Scen 5: Söka rätt tillfälle. Scen 6: Berättar: »Du förstår jag gillar killar«. Scen 7: Föräldrarnas reaktioner, som ofta är: »Det har vi i och för sig anat länge«.

Likheterna i berättelserna är slående trots att männen har levt i mycket olika miljöer, olika sociala klasser och olika generationer. Det är troligt att *andras berättelser*, som man ofta får höra när man kommer i kontakt med den homosexuella världen, betyder mycket för forandet av dessa *komma ut-berättelser*. Inom den homosexuella kulturen, liksom för övrigt i andra delkulturer, har det utvecklats *kollektiva berättelser* vilka har en viktig uppgift i identitetsprocessen och som återspeglas just i *komma ut-berättelserna*. Dessa återfinns också i skönlitterära *komma ut-romaner*⁷, som enligt männen själva, betytt mycket för deras identitetsutveckling. En annan källa för *komma ut-berättelser* är olika former av rådgivningsspalter som förekom, och förekommer, i tidningar och radio/TV. Flera av de intervjuade, som idag är i 35–50-årsåldern, minns mycket tydligt ett radiopro-

7 Författare som nämns är bl.a. Oscar Wilde, Karin Boye, Edmund White och Inger Edelfeldt.

gram med *Lis Asklund* som de endera hörde själva eller som har berättats för dem. Här förmedlade Lis Asklund, enligt männen, en känsla av att homosexualiteten var naturlig och att det därför också var riktigt att berätta om det hemma. För dessa män blev Lis Asklunds program en *vändpunkt*, eller för att använda Denzins (1989) beteckning, en *uppenbarelse*, som satte djupa spår i deras liv. Asklunds brevlådeprogram är en av flera viktiga fenomen som markerar födelsen av *komma ut-fenomenet* i Sverige.⁸

Dessa berättelser är ofta mycket emotionellt laddade. Flera av männen började gråta när de berättade om detta. För några av de intervjuade var denna fråga så central att de under intervjun bestämde sig för att berätta för sina föräldrar. Själva intervjun blev för några en del i en *komma ut-process*, ett sätt att samla ihop trådarna och att ta itu med vissa relationsfrågor. Att *komma ut* handlar för en del män också om att berätta om sin situation för nuvarande eller före detta hustrur eller flickvänner.

När jag nu ska ge ett par exempel på de yngres *komma ut-berättelser* ska vi alltså komma ihåg att detta fenomen oftast inte var aktuellt för de äldre.

Nu har jag berättat för mamma!

Juan kommer från Latinamerika. Han är 29 år, ca 175 cm lång, kraftig, har varma bruna

8 *Lis Asklund* hade varje vecka i radion, åren 1956-1968, ett brevlådeprogram som hette *Människor emellan, personliga och sociala problem*. Varje vecka lyssnade, enligt programstatistiken, över 700 000 personer på programmet och breven till Lis Asklund innehöll ofta frågor just om homosexualitet.

ögon och mycket lätt till för att le. Han har, som de flesta andra jag har intervjuat, noga tänkt igenom vad han ska berätta. Att ställa upp för en intervju är ett medvetet valt steg för Juan. Han gör det för att han anser sig ha något viktigt att berätta, en speciell erfarenhet som han vill förmedla till andra som befinner sig i samma situation som han. Hans »story« är att han är *bisexuell* och latinamerikan i Sverige.

Juan är gift med en latinamerikansk kvinna och han har berättat för henne om sin bisexualitet. De har ett barn tillsammans och får ytterligare ett under intervju-perioden.

På ytan verkar det som om Juan på ett typiskt manligt latinamerikanskt sätt försöker förena det privata livet med fru och barn och det offentliga livet. Det senare består i att träffa män, men i Juans fall, inte bara socialt utan också sexuellt. I motsats till många andra män vill han dock förena dessa två världar till en. Han skisserar en familjeform som består av pappa, mamma, pappas »kille« och barn.

Det är självklart ingen okomplicerad familjeform han söker. Frank Browning (1993), som studerat latinamerikanska homosexuella män i USA, menar dock att det som utmärker dessa män är de ofta lyckas kombinera starka och känslomässiga relationer både till sin *ursprungsfamilj* och till sin *nya familj*. En av förklaringarna, menar Browning, kan vara båda familjeformernas drag av storfamilj (extended families).

Juan, med sin annorlunda familjedröm, hör kanske egentligen hemma under nästa rubrik, de *nya* familjerna. Som exempel på vilken vikt många av de yngre männen lägger på *komma ut-processen* riktad till föräld-

rarna i första hand, återger jag ändå en av hans berättelser.

Vid andra intervjutillfället kommer Juan andfädd och glädjestrålade till mötet, efter att just ha blivit pappa igen. Han berättar genast att det också hänt en annan, mycket viktig sak, sedan sist. Han har berättat om sin bisexualitet för sin latinamerikanska mamma som också numera bor i Sverige.

Kommer du ihåg förra gången vi träffades då berättade jag att mamma inte kände till något om mina kontakter med killar? Jag vet inte hur jag vågade, men jag gjorde det! . . . Jag berättade faktiskt för henne. Det var sent, klockan två på natten, vi var trötta båda två. Det var den natten barnet föddes och jag var jätteglad. Jag vet inte varför jag började prata om det där, men jag är glad att jag gjorde det.

Vi satt hemma hos mej och barnen hade somnat. Jag frågade henne: »Vet du att det finns personer som är »så«, ...personer som tycker om personer av samma kön?« Vi pratade förstås spanska och det är inte så lätt att återge exakt vad vi sa. Jodå, hon visste det och hon började prata om att man måste vara försiktig med vem man träffar och framför allt vem man berättar det för... Jag sa direkt: »Vad menar du med det?« »Menar du att du träffar killar också?« frågade hon. »Ja«, sa jag och då sa hon att hon på sätt och vis visste det redan. Jag hade ju pratat nån gång tidigare om det här... inte om mej direkt, men om andra och då hade hon blivit misstänksam. Jag hade sagt tidigare till henne att jag ibland var osäker på om jag verkligen gillade tjejer. Det var ju något som jag sa bara, men hon hade inte glömt det. Hon sa också att det inte gjorde någonting, bara man är försiktig... Det här var en jätteviktig sak för mej för att hon är en person som jag helst vill kunna prata med om allting och innan fanns det här som ett hinder hela tiden.

Sen berättade jag också vilka som visste om det; min fru, tjejkompisen, som hon också känner och sen då hon, men mina bröder vet

fortfarande inget. Hon tyckte att det var OK, om jag mådde bra. Vi skojade om att det fanns många kända människor som var »så«. Jag berättade om Leonardo da Vinci och många andra.

Jag sa till henne att jag var bisexuell, men hon använde ordet homosexuell, men då ändrade jag henne och sa att nej, jag känner mej som bisexuell och försökte förklara skillnaden för henne.

Det finns alltid en son i varje familj som är den första för modern och jag har känt att det har varit jag, så jag var rädd för att hon skulle bli väldigt ledsen när hon fick höra det. Men jag försökte också förklara för henne att jag mådde jättebra nu. Men hon sa att: »Jag tänker inte så, ...den enda sak jag är oroad för är att du måste vara jätteförsiktig med vem du berättar det för. För mej spelar det ingen roll, men dom andra [i slakten] kan göra illa barnen«.

Utstött hemma

Alla har inte lika positiva erfarenheter av att berätta om sin homosexualitet hemma. Peter är 19 år och bor i en större stad. Peters pappa är en högt uppsatt politiker, hans fyra bröder har samtliga gått naturvetenskaplig linje och blivit läkare och ingenjörer. Trycket på Peter att följa sina bröder har varit mycket stort.

Men Peter upplevde mycket tidigt att han var annorlunda, att han kände sexuell dragning till andra män. Han berättar att han redan i 10-årsåldern förförde en man i bastun på badhuset. »Det var den mest underbara sexuella händelsen i hela mitt liv.«

Peter ville inte delta i pappans manlighetsfostran. Istället för att följa med på fisketurer och fotbollsmatcher stannade han hemma eller följde med mamma och handlade. Han var den enda av sönerna som hjälpte till hemma och som dessutom tyckte

det var roligt. Han sympatiserade alltid med sin mamma när det var bråk hemma. De stod varandra mycket nära.

Kraschen kom för drygt ett år sedan. Han kom på kant med föräldrarna när han ville hoppa av sin utbildning för att börja jobba inom vården. »Det var ju inte fint nog förstås«. Sen kom nästa bomb, avslöjandet om homosexualiteten.

Jag hade varit med i ett lokalfradioprogram och pratat om homosexualitet och både min mormor och min moster hade hört det och då hade dom tagit kontakt med mamma. Ett par dagar efteråt ringde mamma till mej och frågade mej om jag inte tyckte att jag hade sårat henne tillräckligt redan och om det verkligen var nödvändigt att jag gjorde detta också, alltså pratade om det med min moster. Att jag var med i ett radioprogram har vi över huvud taget inte vågat säga till henne, varken min moster eller jag. Mamma var så upprörd när jag pratade med henne att hon började gråta och la på luren. Så samtalet är väl avslutat för ett tag.

Mamma har sagt till min moster att det här med homosexualiteten måste vara något som jag har fått för mej och både mamma och pappa ringde till en psykolog i samband med att jag berättade det första gången när jag var 16 år och då sa psykologen att jag inte kunde veta något bestämt förrän jag var 25 år. Och det har dom tagit till sig och hon hoppas väl att jag kommer att ta mitt förnuft till fånga innan jag är 25 år. Dom tror att det bara är en modenyck och att det kommer att gå över.

Sen kom mina bröder och berättade hur äcklig dom tyckte att jag var och hur vidrig dom tyckte att min läggning var... Dom är väldigt aggressiva mot mej, dom tycker att jag har sårat min mamma och såna saker. När dom var hemma hos mej en gång, då försökte dom rycka tag i mej för att jag inte lyssnade på dom. Jag är faktiskt rädd för att dom kommer att slå mej. För dom kommer mamma i första

rummet och om hon är ledsen så blir dom vanskinniga och hon är väldigt ledsen just nu, alltså är dom vanskinniga på mej. Det är ju så absurt egentligen eftersom det alltid har varit jag som ställt upp för mamma och hjälpt henne hemma. Det har dom ju aldrig gjort.

Den bror som hotade mej mest och som skrek hur äcklig och vidrig han tyckte jag var, är den som är läkare, så det ser man ju vad dom går för... Han sa alltså rent ut att han tycker att jag är äcklig, att hela min läggning är äcklig och att det är onormalt det jag gör och allt sånt. Att höra sånt från vanliga grabbar på stan är ju en sak, men att behöva höra det från sin egen bror, som dessutom är läkare, det tycker jag är förfärligt.

När jag började gymnasiet berättade jag för vår kurator på skolan att jag var så oerhört fascinerad av en klasskompis, en kille då, och att jag funderade på om det nog inte var så att det var mer än vänskap jag ville ha av honom. Kuratorn gav mej information om ungdomsgruppen på RFSL, vilket var väldigt bra. Sen berättade jag det hemma. Pappa blev vanskinnig på kuratorn och hotade att anmäla henne för tjänstefel.

Peters berättelse handlar dels om vilka problem som också dagens unga homosexuella kan ställas inför när det gäller att berätta för sina föräldrar om sin sexuella identitet, dels om hur omgivningens reaktioner ofta gör behovet av alternativa familjeformer och sociala nätverk ännu större. För Peter handlar identitetsutvecklingen inte bara om att inför sig själv säga att »jag är homosexuell« utan också att säga det till sina föräldrar samt dessutom att söka sig *in* i en ny gemenskap och nya sociala nätverk. Även om pappan tyckte annorlunda var skolkuratorns roll i denna *komma ut-process*, enligt Peter själv, mycket viktig och skingrade hans själv-mordstankar.

De nya familjerna

Det andra stråket i männens berättelser handlar om att *komma in* i nya sociala nätverk, social gemenskap, identitet och *nya familjer* (jfr Henriksson, 1989; Trondman, 1994). Men denna väg är oftast inte sprikak. Männen kanske flyttar till en annan stad och börjar söka kontakter med andra homosexuella där. De flesta kan berätta om hur svårt de haft att uppbringa mod och gå in på RFSL:s klubblokaler. Männen berättar hur de går fem varv runt *Huset* i Stockholm innan de vågar sig in. För vissa har denna del av *komma in-processen* varit speciellt svår. Leif, 31 år, berättar hur han hela sitt liv bott bara några hundra meter från RFSL:s dåvarande klubblokal på Söder i Stockholm, *Klubb Timmy*, men att han inte »såg den«. För Leif, och flera andra jag intervjuat, har denna väg *in* i den homosexuella kulturen varit en minst lika långvarig och komplicerad process som att *komma ut* inför föräldrar, släkt och arbetskamrater.

Men när männen väl kommer *in* (både symboliskt och bokstavligt) och finner att de som finns där *inne* är högst vanliga människor känner de ofta att de »kommit hem«. Nu får de nya vänner och nya relationer.

Mycket av de homosexuella klubbarnas inramning för tankarna till just familjeliv eller en medveten strävan efter att skapa en *hemkänsla*. RFSL har i alla år haft klubbvärdar som tar hand om nya, osäkra besökare och medlemmar. De erbjuder den som vill att vara med i s.k. basgrupper, anordnar läger m.m. Många berättar att klubblokaler (både föreningslokaler och andra klubbar) blivit ett andra, för att inte säga första, hem för dem.

Hemkänsla på bastuklubben

Sven, 82 år, som i många år drev en bastuklubb för män i en av våra större städer, berättar hur viktigt det var att även på sådana ställen skapa en *hemkänsla*. Han ordnade så att det fanns en soffgrupp där männen kunde sitta ner och dricka kaffe och bara prata. Många av besökarna upplevde ensamhet och utanförskap, många bodde på landet och fick smyga med sin läggning och för dem var Svens bastuklubb den *enda* miljö där de verkligen kände sig hemma. Liknande upplevelser av dessa klubbar föll oftast bort i debatten kring dem och som ledde till att den lag som infördes 1987 förbjöd bastuklubbarna.

Det var mycket det att folk ville prata, det ägnade vi medvetet mycket tid åt. Många var väldigt ledsna... Många passade inte in hos RFSL, en del kände aversion mot det av någon anledning. Då var det kanske lättare att komma till oss på bastuklubben.

Sen fick dom alltid kaffe eller te och kaffebröd på inträdesbiljetten, det ingick alltid. Jag hade en soffgrupp precis när man kom in på klubben och där kunde dom sitta och bekanta sig med varandra.

Det var en ridlärare som kom från Uddevalla en gång och det var minst 20 grader kallt ute. »Åker du hit ända från Uddevalla i den här kylan?» «Ja, sa'n. »Det var jåkligt att starta bilen, men vad ska en göra? Skulle jag sitta hemma och glo på väggarna. Nej, då är det mycket trevligare att åka hit. Här kan man ju åtminstone prata med någon«.

Familjen ger socialt stöd och trygghet

De *nya familjerna* ger social trygghet och stöd. En av de stora familje-insatserna och ett bra exempel på *frivilligt socialt arbete* är alla de homosexuella som skött sina aids-sjuka familjemedlemmar. Det har varit spe-

ciellt viktigt i USA där antalet fall varit betydligt fler än här och där samhällets insatser för dessa män varit helt otillräckliga.

Vem tar för övrigt hand om gamla homosexuella som ofta har ett problematiskt förhållande till sin släkt och sällan har egna barn (åtminstone hittills)? Vem sköter exempelvis homosexuellas begravingar, det kanske mest illustrerande exemplet på vilka spänningar som kan uppstå mellan *ursprungsfamiljen* och den *nya familjen*? Problemet har blivit allt synligare i aids fotspar. När den ena partnern i ett homosexuellt förhållande avlider och ska begravas förutsätter de flesta instanser att det är de närmaste släktingarna som ska sköta arrangemangen även om personen levtt i ett parförhållande med en annan man i många år. Partnern får inte sällan hålla sig i skymundan. Det uppstår dessutom ofta konflikter när det gäller arv och försäkringsskydd.

Sven, som jag nämnde ovan, har löst detta på ett sätt som knyter an till vårt tema. Sedan tjugo år har han en nära familjerelation till två homosexuella män som tidigare var ett par. Även sedan de separerat tar de hand om Sven. De ringer honom i stort sett varje dag, de besöker honom minst ett par gånger i veckan, de tar med honom ut på landet. Sven har aldrig, som han säger, »belastat socialvården« och han avslöjar för mig att han skrivit sitt testamente till förmån för »poj-karna«.

Pojkarna är ju dom som står mej närmast. Dom är min familj, kan man säga. Ja, jag har bestämt mej för att det är dom som ska ärva mej. Det har jag skrivit papper på. Mina släktingar vill ju inte veta av mej i alla fall så varför ska dom in och rota bland mina grejer? Nej, dom ska inte ha ett öre.

Homosexuella parförhållanden

Att parrelationer och familjebildning är viktiga för homosexuella, visar bl.a. Per-Arne Håkansson's studie från 1987 (Håkansson, 1987). En lång rad andra studier har gjorts kring homosexuella parrelationer, hur man träffar partners, relationernas varaktighet, emotionell och sexuell tillfredsställelse, separationer, jämställdhet etc. (för en genomgång av denna forskning, se: Henriksson, 1993).

De homosexuella parrelationernas historia följer delvis andra stigar än de heterosexuellas, men det finns också många likheter. Historikerna berättar om institutionaliserade former för både manliga och kvinnliga homosexuella relationer i traditionella samhällen. Den amerikanske historikern John Boswell har nyligen visat att den katolska kyrkan från 700-talet till in på 1500-talet hade vigselritualer för parrelationer mellan män. Dessa ritualer var mycket lika de som fanns mellan män och kvinnor (Boswell, 1994). Boswells historiska upptäckt är inte bara uppseendeväckande eftersom den visar på förekomsten av kärleksförhållanden mellan vuxna personer av samma kön så långt tillbaka i historien, utan också för att den ifrågasätter den allmänna bilden av förmoderna homosexuella relationer som endera något som enbart förekom i hemlighet, eller som enbart relationer mellan vuxna män och yngre pojkar.

Drömmen om att få leva i parrelationer på samma villkor som heterosexuella har varit och är fortfarande en viktig fråga för många homosexuella. I männens levnadsberättelser återkommer ofta berättelser om parrelationer, som i vissa fall har varit mycket långvariga. Dessa parrelationer är

inte sällan själva kärnan i de *nya familjerna*, det nav som den vidgade familjen samlas kring.

Även om homosexuella inte haft samma lagliga möjligheter att ingå äktenskap, har frågan om att med olika *ceremonier* kunna berätta och kungöra för omgivningen hur viktig ens kärleksrelation är, varit mycket viktig (Butler, 1990). En av informanterna, en svensk man, har till exempel tillsammans med sin partner, en marockansk man, gjort upp ett äktenskapskontrakt.

Öppna förhållanden

De förväntningar som finns på heterosexuella relationer är dock inte nödvändigtvis relevanta när vi talar om homosexuella relationer, även om det också finns många likheter. Frågan om hur mycket homosexuella relationer liknar, eller inte liknar, heterosexuella relationer är kanske inte viktigast att belysa i forskningen om homosexuella parförhållanden. Däremot är det viktigt att vara öppen för att homosexuella relationer kan innebära annat än för heterosexuella (Peplau; Cochran 1990).

Inte heller går det att direkt jämföra homosexuella *mäns* parrelationer med de lesbiskas. Könsskillnaderna dominerar över skillnaderna mellan sexuell preferens. Det betyder i klartext att i många frågor skiljer sig manliga parrelationer mer från kvinnliga parrelationer än från heterosexuella.

Det är exempelvis inte ovanligt att männen experimenterar med parrelationerna som gör att vi ibland kan tala om *öppna relationer* på ett sätt som förmodligen är betydligt mera ovanligt både bland heterosexuella och lesbiska par. *Öppna relationer* betyder att männen samtidigt som de lever i ett par-

förhållande tillåter varandra ha sexuella kontakter vid sidan av. Begreppet *open couples* kommer från Bell, Weinberg (1979) som delade in de homosexuella paren i *stängda* respektive *öppna*.

Trekanter på dalmål

Claes och Lars är ett homosexuellt par (51, respektive 36 år) som bor i ett litet idylliskt samhälle i Dalarna. De har tillsammans rustat upp en gammal gård med en prunkande trädgård. Här finns också höns och i bäcken, som rinner genom tomten, en speciell sorts feta franska ankor.

Claes och Lars har bott ihop i sex år. De betonar redan när de kontaktar mig att de är trötta på problembilden som existerar om homosexuella. De vill istället förmedla att homosexuella kan ha det bra och framför allt att det går bra att leva som ett öppet homosexuellt par på landsbygden och att bli accepterad av släktingar, vänner och grannar. Deras grannar, ett äldre par, har nycklar till deras hus. De bär in posten och ser till huset när Claes och Lars är bortresta. Claes och Lars har ett mycket stort umgänge som består av både hetero- och homosexuella.

Claes har tidigare varit gift i 15 år och har en dotter som nu är 27 år. Lars och hans dåvarande flickvän planerade sin förlovnings när Lars och Claes träffades, men deras förälskelse kom emellan. Lars beskriver det som att han äntligen hittade »sig själv«, när han träffade Claes.

Det mest intressanta med deras förhållande är kanske inte att de är så öppna om det utan dess karaktär av *öppet förhållande*. De har ibland sexuella kontakter med andra män hemma hos sig och de har utvecklat, eller förhandlat sig fram till, en mycket kom-

plicerad *etik* kring hur detta ska gå till. Det är t ex inte tillåtet för en av dem att träffa någon annan däremot att tillsammans träffa andra män i trepartsförhållanden. Dessutom ska de sexuella mötena ske enligt regler för säkrare sex. Claes berättar:

Ingen av oss är speciellt svartsjuk och det är inte heller så att vi inte njuter av varandra, för det gör vi verkligen, utan det här med trekanter handlar om någonting helt annat än vår relation, ... det handlar om ren kåthet helt enkelt.

Att vara tre eller fler blir på nåt sätt gränslöst, ingenting är förbjudet och ingenting är omöjligt. Man känner det ända ut i fingerspetsarna, det vibrerar, man svävar här uppe. Så var det i alla fall med en kille vi träffade.

Vi pratade med honom först på *Heta Linjen* och sen på eftermiddagen var han här och sen startade det hela med en riktig rivstart. Det var en väldig omtänksamhet samtidigt, värme, glädje av att se varandra, äta gott, dricka gott och knulla gott. Det är verkligen att ha det skönt på alla, alla, alla sätt, det var hela paketet...

Sen är det också häftigt tycker jag, att se Lars njuta. Det är läckert att vara med i alltihop och liksom assistera.

En annan kille är gift och han brukar ringa ibland och fråga om vi är lediga. Han gillar att cykla, så då cyklar han till ett ställe där vi sen plockar upp honom och så tar vi hit honom och då ska allt vara förberett. Och sen tar det hela 30 minuter, och sen är det över. Men det är intensiva 30 minuter, det må jag säga. Det är helt enormt. Sen på med paltorna och så levereras han tillbaka till samma ställe och så cyklar han hem igen. Sen tar det kanske en månad eller två innan han är ute och cyklar igen. Det roliga är att vi vet väldigt lite om den där killen, egentligen. Han är väldigt förtegen om sig själv, han säger att han heter en sak, men vi vet att han egentligen heter någonting annat, vad gör det?

När vi träffar killar så där är vi väldigt bestämnda när det gäller *säkrare sex*. Vi har alltid kondomer och glidmedel på hyllan vid sidan av sängen och när dom kommer hit så har vi alltid redan avhandlat hur det ska gå till på telefon.

Man pratar om vad man tycker om och sen gör man klart att om det ska bli nåt så är det galoscher på som gäller. Det har aldrig varit något konstigt med det, utan det har alltid funkant. I regel är ju de andra också lika intresserade av att det ska vara safe.

Det är helt klart var gränserna går för oss, det ska vara tillsammans, allt annat är out of the question. Och jag är inte intresserad av att knulla med nån annan själv. Det är helt ärligt faktiskt, det bara är så. Jag är monogam i mitt förhållande. Jag har varit ihop med killar som inte kunnat låta bli att vara ute på egen hand. Kurt, till exempel; vi kunde ha en läcker trekant och dan efter kunde han sticka till Köpenhamn och ha sex där med någon samma kväll. Jag fattar inte det. Jag får inte in det i huvudet. Jag busar jättegärna tillsammans med Lars, men jag kan inte tänka mej att busa själv och jag tillåter inte att han gör det heller. Då kan han packa hattaskarna och liksom,...

Jag tycker kanske inte att man ska vara så kategorisk egentligen, men vi är det i alla fall. Vi har flera kompisar runt omkring oss som tillåter det där att var och en är ute på sitt håll. Vad är det för vits med att ha en relation då?

Sexuella möten som kontaktyta

Det är ingen tvekan om att många homo- och bisexuella män har erfarenhet av tillfälliga och anonyma sexuella kontakter som många utomstående betraktar som mindre värda, torftiga, känslolösa och dessutom farliga ur smittsynpunkt. Men även de tillfälliga sexuella kontakterna har för männen ett egenvärde, de framhålls ofta som uttryck för en eftersträvningsvärd *förmåga* att ibland

koppla loss sexualitet från känslor. För många av männen får sexualitet på exempelvis toaletter, parker, videoklubbar, bastu-klubbar (innan förbudet) också ett socialt värde. Det kanske är viktigt att påpeka att samma män också betonar en motsvarande eftersträvningsvärd förmåga att *koppla samman* sexualitet och känslor i sina relationer.

Tidigare generationer homosexuella män hade inte tillgång till speciella barer, dansställen etc. Istället utvecklades vissa offentliga rum till mötesplatser för männen, platser som ofta var naturliga mötesplatser för män, men officiellt uppförda för helt andra ändamål än sexuella kontakter, exempelvis offentliga toaletter och pissoarer. En helt ny forskningsgren har, sent omsider, börjat intressera sig för denna »stadens sexuella geografi och koreografi«.

Denna form av sexuella möten mellan män var ett praktiskt sätt för männen att tillfredsställa sina erotiska önskemål utan att riskera att sättas i fängelse eller tvångsomhändertagas på mentalsjukhus, vilka var konkreta risker som homosexuella män löpte om de avslöjades. På grund av riskerna för upptäckt minimerades den homosexuella »parningsdansen«. Koncentrationen lades på *akten*, inte på *dansandet*, vilket oftast är viktigare bland heterosexuella. Själva akten uppvärderades och sexuella möten i för omgivningen torftiga miljöer erotiserades.

Situationen för de två yngre generationerna homo- och bisexuella män är på många sätt helt annorlunda. Nu finns många flera möjligheter att träffas på; föreningar, barer, diskotek etc. Många av de intervjuade männen beskriver också hur de träffar sina partners på sådana ställen och därefter inleder förhållanden som leder till sexualitet.

Men inte heller för de yngre männen är denna tågordning någonting givet. Den erotiska spänningen i tillfälliga sexuella möten lever kvar. Även i andra studier har det framhållits att de män som idag deltar i dessa möten ofta *inte* betraktar dem som torftiga eller något som de tar till i sista hand utan att de har ett viktigt både socialt och sexuellt värde (Koegh et al., 1992; Prieur, 1988; Nilsson, 1994).

Tillfälliga sexuella möten framstår i detta ljus inte »bara« som tillfälliga utan de har en viktig social funktion. De blir för männen en viktig kontaktyta för de sociala nätverken eller de *nya* familjerna. Det är inte ovanligt att männen involverar män som man lär känna från sådana tillfälliga sexuella kontakter i sina *nya familjer*. Andra berättar om anonyma kontakter som de i stort sett bara och relativt regelbundet träffar på olika »erotiska oaser«.

The Gay baby boom

Frågan om förhållandet mellan homosexuella och barn är den nya frågan på dagordningen när det gäller framväxten av ett nytt familjemönster. En del homosexuella väljer idag att skaffa sig *egna barn*, företrädesvis genom insemination.

I tidningar som *Reporter* och *Kom Ut!* finns numera flera annonser i varje nummer där homosexuella män och kvinnor kan söka partners för att skaffa egna barn. Helt nya boende- och familjemönster växer fram med barnet i centrum. I ett fall, som jag kommit i kontakt med delar två homosexuella par, ett manligt och ett kvinnligt, ett hus. En av killarna och en av tjejerna har skaffat barn tillsammans. Papporna bor på undervåningen och mammorna på över-

våningen. En homosexuell man har skaffat barn med ena partnern i ett lesbiskt förhållande och väntar i skrivande stund barn med den andra partnern. En föräldraförening för homosexuella föräldrar har nyligen bildats.

Rätten att vara homosexuella föräldrar är också den fråga där vi kan vänta oss nya spänningar mellan majoritetssamhället och minoritetssamhället. En mycket omdiskuterad fråga är om barn som växer upp med homosexuella föräldrar tar skada av detta eller inte. Inom detta område finns ännu så länge lite kunskaper. Den forskning som hittills genomförts, främst i USA, har dock visat att barn som växer upp tillsammans med homosexuella föräldrar inte vare sig får färre eller fler problem än barn som växer upp tillsammans med heterosexuella föräldrar (Ernulf & Innala, 1991).

Flera av mina informanter berättar att de har egna barn. De egna barnen härstammar i de flesta fall från tidigare heterosexuella relationer. Flera skulle också vilja adoptera barn eller känner homosexuella män som gjort det. Men det som verkar vara helt nytt och som för många av de yngre männen närmast har slagit ner som en bomb, är upptäckten att de även nu, när de lever i homosexuella relationer, kan bli pappor.⁹

9 En del av männen säger att de kan tänka sig att försöka få barn genom att ha sex med en kvinna. De flesta menar dock att det mest realistiska sättet och ofta det enda sättet de kan tänka sig att skaffa barn är att lämna sperma för insemination. I de flesta fall är det då en lesbisk mamma som blir mamma till barnet. RFSL har utgivit en handbok för homosexuella som vill skaffa barn genom insemination.

En chock att upptäcka att jag faktiskt kan bli pappa

Så här berättar Arne, 30 år, om upplevelsen av att bli medveten om att han kan bli pappa. Arne är medveten om att det hela kanske bara är en dröm och att hans tankar om storfamilj kanske är lite väl romantiska, men han tycker att det är viktigt att markera att frågan om att skaffa barn i botten handlar om ett väl genomtänkt beslut.

Den här debatten om homosexuella och barn är väldigt spännande. Det har påverkat mej enormt mycket. Så jag går faktiskt i födslo-tankar. Det är visserligen bara på embryosta-diet ännu, men ... För första gången i livet har jag inte accepterat att jag en gång för alla valt bort det här med barn, som jag ju måste ha gjort tidigare. Det är en omtumlande känsla, ... jag njuter verkligen av tanken på mej själv som nån slags familjefar. Det tilltalar mej nåt så alldeles vansinnigt. Det som väckte alltihop var när en tjej frågade mej häromdagen: »Vill du bli pappa till mitt barn?» »Ja, om fem år«, kläckte jag ur mej. Men sen har den där tan-ken liksom vaknat på allvar. Så i somras frå-gade hennes flickvän också samma sak, men jag har sagt åt dem att vi måste vänta.

Det ska definitivt inte vara nån traditionell kärnfamilj. Storfamilj ska det vara. Ska jag bli pappa, så ska jag absolut inte bli nån slags helgpappa. Ingen jäkla spermadonator heller, det kan jag klara mej utan också, utan jag ska vara pappa på heltid, annars får det vara. Men däremot skulle jag gärna kunna tänka mej att göra *båda* tjejerna med barn. Det var faktiskt dom som kom på idén. Nu finns det ju såna där dubbelsängar på BB, tyckte dom, och då kan vi ligga där på varsin sida och du kan ligga i mitten och massera våra magar.

Ponera att den ena fick tvillingar, eller kan-ske båda, ... då var man plötsligt far till fyra och skulle få flerbarnstillägg och såna där sa-ker.

Man kan ju tänka sig en annan variant också, där min pojkvän blir pappa till den ena tjejens barn och jag till den andra tjejens barn, men att vi flyttar ihop alla fyra. Som jag ser det är den enda lösningen helt enkelt en stor bostad där vi kan bo allihop. Jag menar jag och min pojkvän då, och mamman och hennes flickvän och så alla ungarna, eller nåt sånt. Jag njuter verkligen av tanken.

Jag kan inte tänka mej att inte bo tillsam-mans med mina barn om jag skaffar barn och jag vill heller inte att barnet inte skulle kunna bo ihop med sin mamma, så lösningen med en storfamilj känns nästan som en förutsättning. Man binder sig ju i alla fall vid varandra i minst 20 år, helst resten av livet va, så jag vill verkligen att den här känslan ska mogna och se om den håller i sig. Så jag vill i alla fall vänta ett par år till, tycker jag. Om tanken finns kvar då, så OK, men jag vill inte att det ska vara nåt tillfälligt uppblossande engagemang.

Att vi homosexuella vant oss av med tanken om att få egna barn och att vi accepterar heterofilernas argumentation att det inte skulle vara bra för barnen att växa upp med homosexuella föräldrar, samtidigt som dom själva lever i otroligt splittrade familjer, är väl ett uttryck för nån slags homofobi inom oss själva, faktiskt. Nu sen jag fått klart för mej olika saker så kom det nästan som en chock, det där, att det är klart att jag kan få *egna* barn.

Det är inte bara bögar och lesbiska som har vant sig av med tanken om att få barn, utan också föräldrar till homosexuella börjar nu-mera vänja sig vid den helt nya tanken att de kanske blir mor- och farföräldrar i alla fall. Många kommer nog att bli överförtjust.

Adoptioner är jag däremot inte alls attraher-ad av. Det finns så mycket folk som behöver få adoptera och som inte kan få några egna barn. Det finns å andra sidan en massa barn också som behöver adopteras och vem frågar homosexuella barn om dom vill adopteras av heterosexuella par. Men jag tycker egentligen att det gör varken till eller ifrån om vi får

adoptera barn, varför bråka så mycket om det, det är ju bara att skaffa egna barn.

Homosexuella och barn, inget nytt

1949 adopterades en liten brunhyad flicka av en 58 årig man i Stockholm. Mamman var en fattig kvinna från Köpenhamn och pappan var från Karibien. Den lilla flickan skulle vara med i en revy och det blev kärlek vid första ögonkastet mellan flickan och självaste revykungen. Flickan ville följa med revykungen till Sverige och bo hos honom. Men revykungen bodde tillsammans med en annan man, så när hon så småningom adopterades fick hon egentligen två pappor. Göte Ericsson var inte bara Karl Gerhards sekreterare utan också partner i många år. Göte blev således Fatimas pappa nummer två. Fatima Svendsen minns med stor värme relationerna med både Karl Gerhard, som hon avgudade, och den andra pappan, Gösta. Här fanns också, berättar Fatima, en lång rad kvinnliga förebilder. Dels hade hon regelbunden kontakt med sin mamma i Köpenhamn och sen fanns ju kvinnor som Katie Rolfsen, Git Gay, Inga Brink, för att inte tala om Zahra Leander. (DN, 1992-08-07, Karl Gerhard, 1952).

Historien med Karl Gerhards adoption av Fatima visar bl.a. på det intressanta faktumet att idén om att enbart heterosexuella par kan få adoptera barn kom långt senare. Partnerskapslagen, som beslutades av riksdagen den 7 juni 1994, innebär nämligen ett *förbud* för homosexuella att vara adoptivföräldrar och att ha gemensam vårdnad av barn. Paragraf 2 i *Partnerskapslagen* (SOU 1993:98) säger nämligen: »Partner får varken gemensamt eller ensamma anta adop-

tivbarn enligt 4 kap föräldrabalken. Inte heller får partner enligt 13 kap § 8 i föräldrabalken utses att i egenskap av särskilt förordnade förmyndare gemensamt utöva vårdnaden om en underårig.»

En homosexuell man eller kvinna har, åtminstone teoretiskt, hittills haft möjligheter att adoptera barn. Genom denna paragraf i Partnerskapslagen kommer den som ingår partnerskap att för alltid fränsäga sig den lagliga möjligheten att också enskilt adoptera barn. Nu ska tilläggas att detta i praktiken också var närmast omöjligt redan innan Partnerskapslagen infördes *i de fall* den homosexuelle var öppen med sin homosexualitet, vilket en omdebatterad dom i Regeringsrätten fastställt (30 december 1993).

Partnerskapslagen innebär också att en person som har ett eget barn med sig in i partnerskapet inte kan få *gemensam vårdnad* om detta barn tillsammans med sin partner. Detta betyder i realiteten en sämre trygghet för dessa barn jämfört med barn som växer upp i heterosexuella familjer.

Det paradoxala med Partnerskapslagen är just detta att *samtidigt* som den slår fast *nya* rättigheter för det homosexuella paret, vilka i allt väsentligt liknar dem för det heterosexuella äktenskapet, så innebär lagen en *utgränsning* av möjligheten för att de homosexuella paren gemensamt ska kunna få rätt att vårda *egna* eller *adopterade* barn.

Ny öppenhet och nya utmaningar

Jag har velat beskriva de homosexuella männens förhållande till familj dels utifrån deras relationer till *ursprungsfamiljen*, dels uti-

från deras relationer till de *nya familjeformer* som männen själva skapar. Båda dessa fenomen har genomgått drastiska förändringar under 1900-talet. Från att homosexuella tidigare huvudsakligen tvingats leva ett dubbelliv, dolt för föräldrar, syskon och släkt, är det närmast ett måste för homosexuella idag att *komma ut* inför sin *ursprungsfamilj*. De *nya familjerna* har också blivit mer öppna gentemot omvärlden. Dessa består ofta av ett bredare socialt nätverk som männen skapar eller *väljer*. Det senare förhållandet har föranlett en del forskare att tala om *valda familjer* (Weston, 1991).

I den nya öppenheten ingår också krav om lika rättigheter för det homosexuella paret; rätt till giftermål, rätt till att gemensamt adoptera barn, rätt till gemensam vårdnad av barn och rätt till insemination, men också att värna värdet av det bredare sociala nätverk som denna storfamilj innebär. På så sätt växer en ny diskurs fram om familjen, som också kommer att få konsekvenser för synen på familj i stort och på samhällets förhållningssätt till familj.

Vad blir konsekvenserna av denna nya familjeform? För det första kan man spekulera i om öppenheten kring den *valda familjen* kommer att resultera i att homosexualiteten lättare kommer att accepteras i samhället. På en nivå tror jag det, på en annan är jag mer tveksam. För många människor runt om i Sverige handlar det nog om att det är lättare att acceptera den delen av den homosexuella kulturen som liknar majoritetssamhället, exempelvis att leva i parförhållanden. Vissa har säkert lättare att tolerera homosexuella, speciellt homosexuella män, om kopplingen mellan promiskuitet och homosexualitet blir mindre.

Å andra sidan kan det också vara så att en del tycker att det är lättare att acceptera homosexualiteten så länge homosexuella kan hållas på avstånd med epitet som snuskiga och promiskuösa.

För det andra kan man fundera på vad den *valda familjen* betyder för homosexuella själva och för den homosexuella kulturen? Det finns de som är oroliga för att den starka betoningen på familj och de politiska kraven om partnerskap, skapar en riktning mot *normalisering* och *disciplinering* av den homosexuella kulturen. Det finns också en rädsla för att detta skapar ökade klyftor inom det homosexuella samhället, en kultur som är känd för stor tolerans mot avvikare. Dessutom har det framhållits att betoningen på familj och att bli föräldrar skapar ett ännu starkare utanförskap bland exempelvis hiv-positiva, som ju inte bör bli föräldrar. Man har menat att den del av den nya *familjediskursen* som mer betonar frågor om äktenskap och rätt att adoptera barn än storfamiljstanken, kan vara ett sätt att glömma eller förtränga det obehagliga faktum att »vi alla lever med aids nu, oavsett om vi har viruset i kroppen eller inte« (Nielsen, 1994).

Det finns utan tvivel en spänning mellan de inom den homosexuella rörelsen som på 1970- och 80-talen förde fram kritik av den borgerliga heterosexuella kärnfamiljen (D'Emilio, 1979; McIntosh & Berrett, 1982; Rich, 1980; Weeks, 1991) och de som idag förespråkar ett närmande till just kärnfamilj.

För det tredje kan man fundera över vad förändringarna betyder för det sociala arbetet? Vilken instans tar till exempel hand om den *nya* familjens behov av familjerådgivning? Är de kommunala familjerådgiv-

ningarna beredda och kunniga nog att stödja de nya familjerna? På denna punkt är jag ganska pessimistisk. Vidare: Vad gör skolan för att minska mobbning av barn som växer upp med homosexuella föräldrar? Hur förhåller sig samhället till den inseminationsförmedling som de facto förekommer? Vilken undervisning bedrivs på våra socialhögskolor om valda familjer och frågan om homosexuella föräldrar?

Slutligen kan man fundera över vad förändringarna betyder internationellt. Sverige är inte det enda land där liknande debatter förs. Debatten om Sveriges medlemskap i EU kan få en ny och intressant vändning. EU-anhängarna kan komma att få stöd från oväntat håll. Den 9 februari 1994 tog nämli-

gen EU-parlamentet ett smått sensationellt beslut att stödja tanken på äktenskap och rätt till gemensam adoption för homosexuella par. EU-parlamentet tillsatte dessutom en utredning om homosexuellas situation i medlemsländerna. I beslutet ingick också att man ska införa lika åldersgränser för homo- och bisexuella i medlemsländerna. Strax efter detta beslut meddelades det från Vatikanen att katolska kyrkan ska göra allt för att motarbeta EUs positiva syn på homosexuellas ställning i samhället. Påven sa sig göra allt för att garantera *familijs enhet*. L'Osservatore Romano, Vatikanens dagstidning, fördömde omedelbart EUs beslut och sa att »ingen man kan ta den naturliga moderns plats« (Reporter, maj 1994).

Referenser

- Bell, A.P. och Weinberg, M.S. (1979): *Homosexualities. A Study of Diversity Among Men and Women*. Mitchell Beazley.
- Boswell, J. (1994): *Same-Sex Unions in Premodern Europe*, Villards Books.
- Browning, F. (1994): *The Culture of Desire. Paradox and Perversity in Gay Lives Today*, Vintage.
- Burgos, M. (1989): »Life Stories, Narrativity, and the Search for the Self«, *Life stories/Récits de vie*, 5, pp 29-47.
- Butler, B. (ed.) (1990): *Ceremonies of the Heart. Celebrating Lesbian Unions*. The Seal Press.
- Chancey, G. (1994): *Gay New York. Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World, 1890-1940*, BasicBooks.
- D'Emilio, J. (1979): »Capitalism and Gay Identity«, i: Ablove, H. et al. (1993): *The Lesbian and Gay Studies Reader*, Routledge.
- Denzin, N.K. (1989): *Interpretative Interaction*, Applied Social Research Methods Series, vol 16, Sage.
- Ehn, B. (1992): »Livet som intervjukonstruktion«, i: Tigerstedt, C.; Roos, J.P.; Vikko, A.: *Självbiografi, kultur, liv. Levnadshistoriska studier inom human- och samhällsvetenskap*, Symposium.
- Ernulf, K.; Innala, S. (1991): »Homosexuella män och lesbiska kvinnor som föräldrar: En sammanfattning av aktuell forskning«, *Nordisk Sexologi*, 9, 1991.
- Henriksson, B. (1989): »I am what I am – my own special creation«, *Lambda Nordica*, 2, pp 56-98.
- Henriksson, B. (1993): »Homosexuella parrelationer«, i Partnerskapskommittén: *Partnerskap, Betänkande av Partnerskapskommittén*, SOU 1993:98, Del B.
- Hogan, J. (1967): *Grabb till Glädje*, Hsons förlag.
- Håkansson, P-A (1987): *Längtan och Livsform. Homosexuellas situation i ett heterosexuellt samhälle*, Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Karl Gerhard (1952): *Med mitt goda minne*, Bonniers.

- Kelley, H.H. et al. (1983): *Close Relationships*, W. H. Freeman.
- Keogh, P. et al. (1992): *Investigation of Motivational and Behavioural Factors Influencing Men who have Sex with Men in Public Toilets (cottaging)*, Department of Psychology, St Mary's Hospital, London, paper presented at the conference: Culture, Sexual Behaviour and AIDS, Amsterdam, July, 1992.
- McIntosh, M.; Berrett, M. (1982): *The Anti-Social Family*, Verso.
- Mannheim, K. (1952): »The Problem of Generations«, in: *Essays on the Sociology of Knowledge*, Routledge and Kegan Paul.
- Hydén, M. (1992): *Woman Battering as Martial Act. The Construction of a Violent Marriage*, Stockholm Studies in Social Work, 7.
- Mishler, E.G. (1986): *Research Interviewing: Context and Narrative*, Harvard University Press.
- Nielsen, D.S. (1994): »Parodi, normalvariant eller dødens alvor?«, *Løvetann*, 2. pp 38-47.
- Nilsson, A. (1994): *Att vara sån i Göteborg. Om den manliga homosexuella kulturen i Göteborg kring andra världskriget*, Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Partnerskap*, SOU 1993:98.
- Peplau, L.A.; Cochran, S.D. (1990): »A Relationship Perspective on Homosexuality«, in: McWhirter, D.P, et al.: *Homosexuality/Heterosexuality. Concepts of Sexual Orientation*, The Kinsey Institute Series, Oxford University Press.
- Petersson, S.-Å.: (1987): *Bara Bögförtrycket Blomstrade. Samhällets åtgärder mot den s.k. kriminella homosexualiteten i Stockholm under 1950-talet*, Rosa Rummet Stockholm.
- Plummer, K. (1983): *Documents of Life. An Introduction to the Problems and Literature of a Humanistic Method*. George Allen & Unwin, London.
- Plummer, K. (1990): »Herbert Blumer and the Life History Tradition«, *Symbolic Interaction*, 13, 2, pp 125-144.
- Priour, A. (1988): *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid*, Pax.
- Raleigh Yow, V. (1994): *Recording Oral History. A Practical Guide for Social Scientists*, Sage.
- Rich, A. (1980): »Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence«, i: Abolove, H. et al. (1993): *The Lesbian and Gay Studies Reader*, Routledge.
- Reporter*, maj 1994.
- Riessman, C.K. (1993): *Narrative Analysis. Qualitative Research Methods Series, 30*, Sage.
- Rosenwald, G.C.; Ochberg, R.L. (eds). (1991): *Storied Lives. The Cultural Politics of Self Understanding*, Yale University Press.
- Strauss, A.; Corbin, J. (1990): *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*, Sage.
- Tigerstedt, C.; Roos, J.P.; Vilkkö, A. (red.) (1992): *Självbiografi, kultur, liv. Levnadshistoriska studier inom human- och samhällsvetenskap*, Symposium.
- Trondman, M. (1994): *Bilden av en klassresa. Sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan*, Carlssons.
- Weeks, J. (1991): »Pretended family relationships«, i: *Against Nature*, Rivers Oram Press.
- Weston, K. (1991): *Families We Choose. Lesbians Gays Kinship*, Columbia University Press.

Summary

Homosexual families

This article discusses gay and bisexual men's relation to their *original family*, on the one hand to their *new* or *chosen families* on the other. This issue was, among several others, induced from 30 life story interviews made with gay and bisexual men in four generations (age: 92–17). The project is hosted by the Department of Social Work, Göteborg University and is led by professor Sven-Axel Månsson. It is financed by the Swedish Delegation for Social Research (SFR).

The *new families* consist of for example: lovers, ex lovers, blood relatives, »adopted« parents, workmates, children (own and partner's). The *new families* in many ways resemble extended families and kinship, but are *created* by the men.

The gay couple is often part of this *new family*, but doesn't have to exist in order to talk about family. It's worth noting that the men often use the concept *family* in an even broader meaning to connote persons they believe are gay (He belongs to the *family*).

Both gay men's relations with their *original families* and with this type of *new families*, have gone through extensive changes during this century. The older men tell the story about living a closeted life and describe how they had to live a double life. For the younger generations it is almost a must to *come out* to their original families. These *coming out stories* are very important parts of their life.

The *new families* have been very impor-

tant for all four generations. These families have become more and more open and demand today their own legal rights and recognition. The new families offer social networks, which have been especially important in the current aids crisis.

The men describe their stable relations and the *ceremonies* they create to manifest them. Some men describe *open relationships* where they have developed advanced ethical rules for the partner's behaviour.

Gay men's (and women's) relation to children is definitely the next issue on the agenda in this development. Many gay men and women choose to get their own children today, most often through insemination. This discovery that it is possible to become a father is something totally new and it is only the men in the youngest generation that has made this discovery now.

The new gay families will definitely create new challenges. There are a number of political demands connected with this. Sweden has just recently passed a new law on *partnership* for homosexual couples, the gay organizations now also demand the right of shared custody of children and the right for homosexual couples to adopt children.

One can only speculate what these changes may mean for future social work, especially family counselling. Counsellors are not yet educated in these issues. One can also wonder what these changes mean for gay culture. Some critics see it as a part of a normalization process.